

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

1 november 2014

Kära medvandrare,

I efterdyningarna av årets Höstmöte i Bjärka-Säby läser jag ur en bok av den legendariske kompositören och profilen Göte Strandsjö (1917-2001). Han växte upp i pingströrelsen, och förblev denna trogen under hela sitt liv, men hade med sin vidsynthet och självständighet en kritisk blick på det sammanhang han tillhörde. Göte var mild till sinnet, en oavbruten uppmuntrare, aldrig aggressiv eller utmanande; det bidrog till att göra hans klarsynta iakttagelser än skarpare. Något han under hela sitt liv vände sig emot var de alltför självsäkra attityderna. I sin memoarbok *Drömmen om en sång* skriver han om den mognad som förutsätter att vi inte flyr spänningen mellan tro och tvivel:

Det är en lag i allt framåtskridande att lämna det man redan vet för att sträcka sig framåt mot det man inte vet, men anar. Och redan detta måste innebära osäkerhet. När man stannar vid vetande då blir idéerna doktriner och mister sin sprängkraft. Rörelserna, väckelserna, blir institutioner och stelnar. Det är osäkerheten som driver oss framåt. Men osäkerhet är inte otrygghet. Det finns en trygghet som vilar på tro. Den är irrationell. Den är odefinierbar. Den tillhör den osynliga världen och är inte grundad på materiella ting.

Ett av "spåren" i årets höstmöte hade temat *Efterföljelse genom livets årstider: om att vara sin ålder och mogna vackert*. Robert Eriksson, Ylva Eggehorn och Susanne Carlsson, som ledde detta spår, har samtliga i böcker och artiklar gett viktiga bidrag till den känsliga, och livsavgörande frågan om trons utveckling. Hur kommer det sig att så många barn och unga som växer upp i troende hem väljer att lämna sitt församlingsengagemang, ibland även tron, när de når mogen ålder? En amerikansk undersökning visar att bara tre av tio ungdomar från kristna hem har en bekännande tro som vuxna.

Även om vi de senaste årtiondena fått tillgång till rikhaltiga källor för andlig vägledning, inte minst genom mötet med den kristna mystiktraditionen, är det fortfarande många som är utlämnade åt alltför lättvindiga svar när de krisar i sin tro. Som Ylva Eggehorn uttrycker det i sin klassiska bok i ämnet, *Språk för en vuxen tro*, som utkom redan 1986: "Man hänvisar till Bibeln, till bönen, till beroendet, till ett återvändande – talar om kris, om frestelser, om faror, om vikten av att hålla ut och 'sköta sitt andaktsliv', inte 'lämna församlingsgemenskapen', istället för att djärvt bejaka: det är just nu du växer." När förkunnelsen rör sig på ett alltför ytligt och appellartat plan stimuleras inte trons utveckling från det enkla och självklara. Vi får inte hjälp att förstå att om vi aldrig blir tvivlare kommer vi heller inte att bli troende. Med filosofen Francis Bacons ord: "Den som är viss när han börjar slutar som tvivlare; men om han nöjer sig med att börja med tvivel kommer han att sluta i visshet." Ylva Eggehorn kommenterar: "Därför tror många vuxentroende att de inte tror."

När jag 1991 själv skrev en bok – *Dårarnas längtan* – om vägen från vad jag då kallade en statisk tro via en skeptisk tro till en dynamisk tro, var bakgrunden att jag under flera års tid hade mött framför allt unga människor som i brev och samtal berättade om hur de efter att ha haft en till synes stabil tro och gjort starka andliga erfarenheter, plötsligt hamnat i en situation då allt tycktes rasa samman. En av dem skrev: "Jag har alltid vetat så exakt vad jag har trott på, och min tro har varit lika självklar för mig som luften jag andas. Men helt plötsligt så är det inte så... Den här hösten har varit ett totalt bakslag! Jag vet ingenting längre." (*Dårarnas längtan*, s 48)

Alltför ofta visade det sig att dessa ungdomar inte togs på allvar med sina tvivel och ifrågasättanden. Att tvivel och plötslig osäkerhet skulle kunna vara uttryck för ett slags andlig växtvärk, var det få som upplyste dem om. För egen del minns jag hur läsningen av Wilfrid Stinissens bok *Natten är mitt ljus* – om Johannes av Korsets undervisning om själens dunkla natt – blev avgörande i början av 1990-talet. Här fick jag, både för min personliga del och i min förkunnelse, redskap som jag tidigare saknat att tyda trons utvecklingsstadier. Varför hade ingen sagt att man måste förlora den gamla friden för att vinna en ny och djupare frid?

Johannes av Korset inleder med att tala om vägen från sinnen till andens nivå, från utsidan till insidan. Denna väg går genom vad han kallar *sinnenas natt*. Här kan tre tecken urskiljas. Det första tecknet: det som tidigare skänkte glädje lämnar nu en känsla av tomhet. Det gamla sättet att be väcker bara motvilja och leda. Det andra tecknet: oron över att jag håller på att förlora Gud, att jag inte kan be. Denna oro visar dock att allt står väl till. Den ljumme och likgiltige bryr sig ju inte. Det tredje tecknet är att det gamla sättet att be och meditera nu blivit omöjligt. Wilfrid Stinissen kommenterar: "Istället för att syssla med *tankar om Gud* vill du nu *Gud*. Du blir trött av bara tanken att du kanske borde ta en episod ur evangeliet och begrunda den, och sedan tillämpa den på ditt eget liv. Allt detta tänkande ger ingenting längre. Försöker du ändå möter du bara torka."

Känslotorkan behöver alltså inte vara ett tecken på att något är fel. Den kan snarare bli en övergång till en större vila och enkelhet i det andliga livet, inte minst i bönen. Som broder Wilfrid uttrycker det: "Det är en stor skillnad mellan att jonglera med tankar om Gud och att vara i honom." Vi måste lämna sinnenas nivå där vi söker känslor och är upptagna av bilder, och söka oss djupare för att erfara något av det Johannes av Korset kallar *atención amorosa*, den kärleksfulla uppmärksamheten: det räcker att vara hos Gud, att se på honom med en kärleksfull blick.

Men efter sinnenas natt, och den större vila det förde med sig, väntar med tiden ytterligare en "natt", vad Johannes av Korset kallar *Andens natt*. Denna är både mörkare och smärtsammare än den första. Skillnaden mellan de två beskrivs på följande sätt:

I den första natten gällde det att rena och fördjupa kärleken, och resultatet var en ny, omarbetad utgåva av den. I sinnenas natt blir den ytliga människan en djup människa. I andens natt däremot blir människan gudomliggjord. Här är det inte fråga om att älska Gud med en ännu djupare kärlek, utan om att älska honom med hans egen kärlek. Allt du har byggt upp rivs ner, för att ge plats för Gud själv. Här mister du ditt liv för att vinna Guds liv. (*Natten är mitt ljus*, s 16)

Johannes av Korset upphör aldrig att betona att natten är en följd av att Gud med en alldeles särskild omsorg och kärlek arbetar med en människa. Vi upplever det dock inte som om Gud talar och verkar. Vår upplevelse är snarare kaos och förvirring. Gud tycks vara fullständigt tyst. Men detta ord, *silencio*, har hos Johannes aldrig en negativ klang. Tystnaden är åtråvärd, en beredelse för mötet med Gud. Hans tankar om detta sammanfattas i en berömd sentens: "Ett ord har Fadern talat och det var hans Son, och det uttalar han alltjämt i evig tystnad och det är i tystnad som det måste höras av själen."

Det är alltså den stora växtkrisen som Johannes av Korset kallar för dunkel natt, och att den kallas så beror på att förståndets ljus sätts ur spel. Vi måste nu på allvar inse att Gud är större än alla de bilder vårt förstånd har konstruerat av honom. "Förståndet tvingas avstå från sina anspråk för att kunna fatta honom", skriver broder Wilfrid. Eller som poeten R S Thomas uttrycker det: tanken måste "avträda sitt välde". Det är nu tron tar förståndets plats. Endast trons lampa kan vägleda oss genom den mörka tunneln. Att inte kunna lita på sitt förstånd i förhållande till Gud är naturligtvis plågsamt. Vi frestas att fly. Men varje försök till flykt från mörkret är också en flykt från ljuset. Om vi inte flyr denna smärta kommer istället en tid när vi börjar erfara rikedom i att leva i vad Johannes kallar "naken tro", och bortom förståndets begränsningar ge oss hän i tillbedjan av en Gud som alltid är större.

Andens natt är en övergång från det vi *erfar av Gud* till *Gud själv*. Inte minst i Psaltaren skildras denna "övergång" när troende människor klagat över att de "förlorat" Gud. Som i de välkända orden i den tjuogoandra psalmen: "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?" Det är tacksamt, och trösterikt, att Guds folks stora bönbok rymmer böner som ger uttryck för "förlusten av Gud". Men upplevelsen av att vi håller på att förlora tron, förlora Gud, kan vara början till en tro där Gud själv – inte det han gör för oss och med oss – är vår frid.

Andens natt kan alltså beskrivas som en övergång från den subjektiva sfären till den objektiva verkligheten. Den som genomgår denna natt upplever det naturligtvis inte så – då vore det inte en verklig "natt". Allt detta är Johannes mycket medveten om. I det totala mörkret har man mycket svårt att tro att allt det som den andliga vägledningen framhåller om denna erfarenhet skulle stämma. Kanske för andra, men inte för en själv. "Till andra kan man säga att mörkret är ett genomgångsfenomen, men för sin egen del kan man inte se det." Och broder Wilfrid tillägger i sin kommentar: "Kanske är det inte heller meningen att man skall kunna se det. Det hör till nattens väsen att den *är* mörk."

*

Det som kallas "natten" i en människas liv kan vara förbundet med många olika ting, men utmärkande är att den alltid är *inkarnerad*. Den har oftast att göra med konkreta händelser och smärtsamma erfarenheter så som provningar, misslyckanden, förödmjukelser, upplevelser av förlust och stor svaghet. Inte så att vi ska använda dessa som "förklaringar" i ett sökande efter meningen med det ena eller andra som drabbar oss, men det finns ingenting i livet som Gud inte förmår använda för att betjäna oss. Därför heter det i Jakobsbrevet: "Skatta er bara lyckliga, mina bröder, när ni nu utsätts för provningar av olika slag."¹

---

¹ Jak 1:2.

Ord som dessa ska man vara försiktig med att citera för andra som drabbats av livets hårda slag; de är för oss själva att ta till oss, de ska gömmas och begrundas i det egna hjärtat. Vårt lidande kan krossa oss – om vi inte accepterar det – men våra sår kan också bli en ny öppning för Gud. Samma erfarenhet kan bli till välsignelse eller förbannelse, beroende på hur vi tar emot det. Där vi är som mest sårade, är vi som mest öppna. Johannes av Korset beskriver detta i termer av att Gud ”drar fram det goda ur det onda”. Det betyder inte att vi ska bagatellisera, än mindre idealisera, det onda. ”Det som gör ont får göra ont, och Gud använder det och låter det ingå i människans dunkla natt”, kommenterar broder Wilfrid.

Grundläggande för Johannes av Korset är att den dunkla natten är Guds verk. Ingen kan försätta sig själv i denna natt – gör man det så är det inte den dunkla natten. Avgörande är dock vår reaktion när vi genomgår denna kris. Och om det är Guds verk, finns bara en rimlig hållning – att *låta* Gud verka. Att låta det som sker ske. Marias hållning har här blivit ett mönster: ”Må det ske med mig som du har sagt.” Det är motsatsen till revolt, missnöje, vrede, motstånd. Istället för att söka förklaringar, eller fly in i olika substitut, låter man själen stillna i väntan. Natten är en rening. Man kan inte påskynda den eller blanda sig i. Den är Guds verk, från början till slut; man kan bara låta den ske. När Johannes skriver hur själen renas från vreden säger han: ”Hon blir mild och stilla gentemot Gud, sig själv och nästan. Hon blir inte längre ond på sig själv eller sin nästa, och hon blir inte heller lidelsefullt upprörd över sina egna fel eller över andras. Hon är inte längre missbelåten med Gud och kommer inte längre med malplacerade klagomål mot honom för att han inte genast gör henne fullkomlig.”

Det handlar om att inte göra motstånd mot Gud, att ha en fullständig tillit till att Gud vet vad han gör och att det mål han leder oss mot alltid är – kärleken. I denna tillit får människans själ stillna. Den mest fruktbara reaktionen på den dunkla natten är därför stillhetens i Guds hand, det enklaste av allt och likväl det svåraste.

En av de första som i den kristna traditionen ger en liknande vägledning genom natten är 300-talets eminente lärare Gregorios av Nyssa. Med utgångspunkt i Mose liv och hur Gud för denne uppenbarar sig i ”ljuset”, ”molnet” och ”töcknet”, talar han om det ”gudomliga mörkret” som övergången till en tro där tanken släpper sitt krampaktiga grepp om Gud, för att istället fånga honom med hjärtat. Den bibelbok som för Gregorios på ett särskilt sätt motsvaras av molnet är Predikaren. Här klagar människan över alltings fåfänglighet och förgänglighet. ”Tomhet, idel tomhet, allt är tomhet.” Frågorna och tvivlen anfäktar. Gud tycks frånvarande och ointresserad av människan i hennes plågade tillstånd. Molnet bär på en frestelse till uppgivenhet och cynism, men är i själva verket en kallelse från Gud. Nu är tiden att tränga djupare.

Den bibelbok som Gregorios av Nyssa intressant nog förknippar med töcknet – framför allt identifierat med Mose upplevelse på berget där det heter att han ”gick upp mot töcknet där Gud var” – är Höga Visan. Trons väg är kärlekens väg. Här har människan gett upp alla försök att få sina ”varför?” besvarade. I töcknet upplever hon det oväntade: Gud kommer till henne, rör vid henne med en ömhet och kärlek som ”förklarar” livet – trots att hon inte får en enda ny förklaring. Detta är för Gregorios den andra omvändelsen, början på den tro som inte är ett svar på en fråga utan en djup tillit. Tron ”verksam genom kärlek”, för att tala med Paulus.²

---

² Gal 5:6 (1917).

*

Den växtkris som Johannes av Korset beskriver som en "natt" och Gregorios av Nyssa som ett "töcken" gäller inte bara vissa människor, de som ägnar mycket tid åt bön. Den är en del av vägen, av vår utveckling. För varje kristen gäller att vi inte kan ta emot det nya om vi inte mister det gamla. En grundläggande andlig princip som uttrycks i Jesu ord om vetekornet som måste falla i jorden och dö för att kunna bära frukt.

Natten innebär ett döende, en övergång från död till det liv som väntar i den djupare föreningen med Gud. Som sådan föregriper denna "natt" vår slutliga död i den här världen, som också är vår slutliga förening med Gud. I den andliga traditionen talar man ofta om att "meditera över sin död" som ett slags asketisk övning. I vilken mening är *tanken* på vår död en askes? Samma dag som jag skriver dessa rader har vi i evangeliet hört Jesus säga: "Kämpa för att komma in genom den trånga porten."³ Är den trånga porten stillheten – den stillhet där Gud blir Gud, där Sonens gemenskap med sin Fader också blir vår? I så fall är denna kamp av ett annat slag än allt vi förknippar med att "kämpa". Vår del är att släppa taget, att kapitulera. Vilket vi alla vet kan var nog så svårt. Men då handlar det snarare om att upphöra med sin kamp, att avstå all krampaktig viljeanstängning. Tidegårdens *completorium*, vår bön inför natten, inbjuder till denna överlåtelse. Med orden "I dina händer lämnar jag min ande", överlåter vi oss varje kväll åt sömnen, dödens syster, som om just denna natt skulle vara den sista. När dagen gryr ges oss livet på nytt – varje morgon är en ny uppståndelse – något som levandegörs i laudesbönens pärla, Sakarias lovsång, och orden om "soluppgången från höjden".

Allhelgonafesten som vi nu firar är på ett särskilt sätt en påminnelse om vår död, eftersom vi firar minnet av våra döda, såväl trons alla vittnen som våra avlidna i övrigt. Det kan låta märkligt att vi talar om denna högtid som en fest, men i trons ljus – tron på Kristi seger över döden – firar vi minnet av våra döda som en glädjens fest. I *communio sanctorum*, de heligas gemenskap, tillhör vi alla samma kropp och vår solidaritet med varandra, den vars djupaste uttryck är bönen, upphör därför inte i och med döden. I de bedjandes gemenskap är döden vår syster. Och fader Abraham och moder Maria, Antonios och Franciskus, Johannes av Korset, Lilla Therese, William Seymour och Eva Spångberg är våra vänner, som vill ta oss som ännu kämpar i vår tro vid handen och ledsaga oss på vägen till livets land.

Er i Kristus förbundne,

---

³ Luk 13:24.